

Ю.Л. Сенін,
секретар Пленуму
Верховного Суду України,
заслужений юрист України

Summary

The article deals with identification of innovation's position among the grounds for termination of obligations. The author focuses on classification of the grounds for termination of obligations and argues a need to consider the innovation within the subgroup of methods to terminate obligations upon the parties' will and also notes that innovation is characterized by a dual legal nature as it appears to be the ground for simultaneous origination and cancellation of obligatory jural relationships

Підстави припинення зобов'язань та місце новації серед цих підстав

Порядок, підстави та умови припинення зобов'язання мають велике практичне значення для цивільного обігу, оскільки стосуються майнових прав його сторін і в багатьох випадках можуть спричинити для останніх негативні правові наслідки. Припинення договірних зобов'язань новацією на практиці призводить до виникнення багатьох проблем, пов'язаних з визначенням наявності новації в тій або іншій ситуації та наслідків від її настання. Іноді виникають труднощі з розрізненням припинення зобов'язань новацією від інших підстав припинення зобов'язань, особливо передання відступного. Цим зумовлюється актуальність дослідження правового регулювання новації, зокрема визначення місця новації серед підстав припинення зобов'язань.

Безпосередньо в ЦК встановлений ряд підстав припинення зобов'язань. Більшість із них є традиційними для цивільного законодавства. Однак є й нові, раніше невідомі законодавству, які розширюють можливості сторін самостійно вирішувати питання про припинення зобов'язання

Дослідження актуальне й через те, що праць, присвячених особливостям правового регулювання новації в Україні небагато, їх перелік обмежуються поодинокими статтями у періодичних виданнях і вони здебільшого мають несистемний характер. Серед дослідників цього інституту — Є.О. Тупицька, Т.В. Боднар, І.В. Висіцька¹, які, проте, не приділяли достатньої уваги проблемі визначення місця новації серед підстав припинення зобов'язань.

Припиненням зобов'язання називається ліквідація з передбачених законом або договором підстав існування суб'єктивних прав і обов'язків, які становлять його зміст². Тобто поняття «припинення зобов'язання» слід розуміти як ліквідацію юридичного зв'язку

¹ Див.: Тупицька Є.О. Новація боргу у позикове зобов'язання за законодавством України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 2010. — 20 с.; Боднар Т.В. Теоретичні проблеми виконання договірних зобов'язань (цивільно-правовий аспект): Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. — К., 2005. — 34 с.; Висіцька І. Новація в цивільному законодавстві України // Справочник економіста: Ежемесячный специализированный журнал. — 2007. — № 5. — С. 55—57.

² Див.: Цивільне право України: Підручник. У 2 кн. / О.В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.Б. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. — 2-е вид., доп. і перероб. — К., 2004. — Кн. 2. — С. 721.

між його учасниками, що виражається у завершенні існування їхніх суб'єктивних прав та обов'язків, що становлять зміст конкретного зобов'язального правовідношення³.

Дія зобов'язання вичерпується як тільки права й обов'язки, що входять до його складу, будуть повністю реалізовані. Найчастіше це відбувається в результаті виконання зобов'язання. Разом з тим належне виконання не є єдиною підставою його припинення. Зобов'язання може вважатися припиненим і в деяких випадках, передбачених законами, іншими правовими актами або договором. Обмеження в Цивільному кодексі України (далі — ЦК) передбачено лише щодо припинення зобов'язань на вимогу однієї зі сторін, що допускається лише у випадках, прямо передбачених законом або договором.

Безпосередньо в ЦК встановлений ряд підстав припинення зобов'язань. Більшість із них є традиційними для цивільного законодавства. Однак є й нові, раніше невідомі законодавству, які розширюють можливості сторін самостійно вирішувати питання про припинення зобов'язання⁴.

За своїм змістом припинення зобов'язання означає, що з відповідного моменту боржник перестає бути боржником, а кредитор — кредитором. І будь-які вимоги, які кредитор раніше міг заявити боржникові, виходячи із такого зобов'язання, стають безпідставними. Це має місце тоді, коли мету зобов'язання досягнуто (наприклад, виконана належним чином робота підрядником була передана замовникові за певну винагороду). Це може мати місце також і тоді, коли за деяких обставин переслідувана мета зобов'язання досягнута не була (наприклад, у разі неможливості виконання).

Відповідно до ст. 598 ЦК зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом. Припинення зобов'язання на вимогу однієї із сторін допускається лише у випадках, встановлених договором або законом.

У ЦК визначено такий перелік підстав припинення зобов'язань: виконання (ст. 599); передання відступного (ст. 600); зарахування зустрічної вимоги (статті 601—603); домовленість сторін (ч. 1 ст. 604); новація (частини 2—4

ст. 604); прощення боргу (ст. 605); поєднання боржника і кредитора в одній особі (ст. 606); неможливість його виконання (ст. 607); смерть фізичної особи (ст. 608); ліквідація юридичної особи (ст. 609).

В юридичній літературі запропонована класифікація підстав припинення зобов'язання, яка ґрунтується на протиставленні виконання–невиконання. Так, усі підстави поділяються на ті, що відбуваються шляхом виконання (тільки виконання належним чином), і ті, що не передбачають виконання, або навіть передбачають невиконання зобов'язання (усі решта)

У ч. 2 ст. 202 Господарського кодексу України (далі — ГК) зазначається, що господарське зобов'язання припиняється також у разі його розірвання або визнання недійсним за рішенням суду.

В юридичній літературі запропонована класифікація підстав припинення зобов'язання, яка ґрунтується на протиставленні виконання–невиконання. Так, усі підстави поділяються на ті, що відбуваються шляхом виконання (тільки виконання належним чином), і ті, що не передбачають виконання, або навіть передбачають невиконання зобов'язання (усі решта)⁵.

Г.Ф. Шершеневич поділяв усі способи припинення зобов'язань на дві групи залежно від того, погашаються вони внаслідок взаємної угоди кредитора і боржника (виконання, заміна виконання, новація і договір) чи внаслідок обставин, що не залежать від угоди (неможливість виконання, зарахування, смерть одного із суб'єктів, поєднання в одній особі активного та пасивного суб'єкта, давність)⁶.

О.С. Іоффе, не зазначаючи критеріїв класифікації, також поділив способи припинення зобов'язання на дві групи:

- 1) припинення зобов'язань внаслідок їх здійснення (виконання, зарахування, новація);
- 2) власне припинення зобов'язань (угода сторін, поєднання, неможливість виконання, смерть громадянина або ліквідація юридичної особи)⁷.

М.І. Брагинский щодо припинення договорів класифікує відповідні підстави (він їх називає «форми»): по-перше, за погодженою волею сторін (йдеться про угоду щодо припинення договору: відступне, новація, прощення боргу); по-друге, з волі однієї зі сторін, незалежно від

³ Див.: Гражданское право: Учебник в 3 т. Т. 1. — 6-е изд., перераб. и доп. / Н.Д. Егоров, И.В. Елисеев и др.; отв. ред. А. П. Сергеев, Ю.К. Толстой. — М., 2005. — С. 744.

⁴ Див.: Брагинский М. И., Витрянский В. В. Комментарий к части первой Гражданского Кодекса Российской Федерации для предпринимателей. — М., 1995. — С. 458.

⁵ Див.: Ефимов А., Гулык А. Прекращение обязательств // Бухгалтерия. — 2004. — № 50 (621). — С. 66.

⁶ Див.: Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права. — Тула, 2001. — С. 289.

⁷ Див.: Иоффе О. С. Обязательственное право. — М., 1975. — С. 185.

згоди контрагента щодо цього; по-третє, внаслідок обставин, які взагалі від волі сторін не залежать (неможливість виконання й смерть громадянина). Збіг в одній особі обох контрагентів, а також ліквідація юридичної особи в принципі можуть бути віднесені до кожної із цих трьох груп залежно від того, які саме обставини викликали настання відповідних обставин⁸.

Через виникнення підстав припинення зобов'язань за волею сторін погашаються зобов'язання з волі його учасників, задовольняючи при цьому майновий інтерес кредитора, й тим самим досягаючи основної мети зобов'язання

У згаданому вище підручнику за загальною редакцією А.П. Сергєєва, Ю.К. Толстого (як і в багатьох інших підручниках) **головним класифікаційним критерієм запропоновано волю учасників зобов'язання щодо припинення зобов'язання**. Так, у книзі зазначається, що одні факти, які припиняють право, виникають за волею учасників зобов'язання та призводять до припинення зобов'язання, наприклад, новація, залік, надання відступного, прощення боргу; інші припиняють зобов'язання незалежно від волі учасників і стадії його виконання, наприклад, смерть фізичної особи, яка бере участь у зобов'язанні особистого характеру, збіг боржника й кредитора в одній особі, ліквідація юридичної особи — учасника зобов'язання; треті роблять об'єктивно неможливим подальше існування зобов'язання, наприклад, через видання акта державного органу, неможливості, що наступила, виконання зобов'язання тощо⁹.

До підстав припинення зобов'язань **незалежно від волі сторін** належать: поєднання боржника і кредитора в одній особі (ст. 606 ЦК); неможливість його виконання (ст. 607 ЦК); смерть фізичної особи (ст. 608 ЦК); ліквідація юридичної особи (ст. 609 ЦК)¹⁰.

Через виникнення підстав припинення зобов'язань **за волею сторін** погашаються зобов'язання з волі його учасників, задовольняючи при цьому майновий інтерес кредитора, й тим самим досягаючи основної мети зобов'язання. Такими підставами є: належне

виконання; відступне (шляхом заміни предмета виконання, тобто вчиненням іншої дії); залік зустрічної вимоги (шляхом зарахування зустрічної однорідної вимоги, коли вимоги кредитора погашаються правом вимоги боржника (як кредитора в іншому зобов'язанні)); новація; прощення боргу¹¹.

Новація як спосіб припинення зобов'язання розміщена у групі «**припинення зобов'язань за волею сторін**». Розглянемо цю групу більш детально для встановлення співвідношення між новацією та іншими способами припинення зобов'язання за волею сторін і виявлення сутнісних характеристик новації.

Зазначені способи за своєю юридичною природою є правочинами.

Названі вище підстави припинення зобов'язання можна розділити на дві підгрупи.

До першої підгрупи належать такі підстави: *виконання, передання відступного і зарахування*. Ці підстави припинення зобов'язання іноді називають виконанням у широкому розумінні, яке охоплює і власне виконання, проведене належним чином, і виконання внаслідок передання боржником кредиторіві відступного, і виконання зарахуванням зустрічних однорідних вимог.

Попри, здавалося б, істотні відмінності між такими підставами припинення зобов'язання, вони мають одну спільну ознаку, яка дає підстави об'єднати їх в одну підгрупу: в усіх випадках боржник звільняється від виконання зобов'язання як такий, що виконав свій обов'язок (зобов'язання у розумінні комплексу обов'язків боржника).

Найчастіше припинення зобов'язання відбувається при виконанні зобов'язання. Внаслідок цього учасників зобов'язання більше не пов'язують ті права та обов'язки, які раніше з нього випливали

У групі підстав припинення зобов'язань за волею сторін головне місце належить *належному виконанню зобов'язань*¹².

Практичний зміст будь-якого цивільно-правового зобов'язання полягає в тому, що воно повинне бути виконане, тобто продавець за договором купівлі-продажу повинен передати

⁸ Див.: Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая: Общие положения. — 2-е изд. — М., 2005. — С. 463.

⁹ Див.: Гражданское право: Учебник в 3 т. Т. 1. Знач.праця. — С. 745.

¹⁰ Див.: Зобов'язальне право України: Підручник / За ред. Є.О.Харитонової, Н.Ю. Голубєвої. — К., 2011. — С. 43.

¹¹ Див.: Цивільне та сімейне право України: Підручник / За ред. Є.О. Харитонової, Н.Ю. Голубєвої. — К., 2009. — С. 524.

¹² Див.: Цивільне право України: Підручник. У 2-х т. / (В. І. Борисова, Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін.); за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. — К., 2004. — Т. 1. — 2004. — С. 378.

товари покупцеві, а останній — оплатити їх; підрядник — побудувати об'єкт і передати його замовникові, який повинен оплатити всі виконані роботи; особа, яка незаконно отримує чуже майно, — повернути це майно його законному власникові тощо. Саме належне виконання зобов'язання, за загальним правилом, є підставою його припинення¹³.

Виконання зобов'язань розуміють як вчинення кредитором і боржником дій зі здійснення прав та виконання обов'язків, що впливають із зобов'язання. Обумовлені дії (або утримання від здійснення певної дії) становлять предмет зобов'язання. Такого роду дії повинні точно відповідати усім умовам договору або вимогам законодавства, а за їх відсутності — вимогам, що звичайно пред'являються, у тому числі звичаям комерційного обороту, правилам ділової етики тощо

Найчастіше припинення зобов'язання відбувається при виконанні зобов'язання. Внаслідок цього учасників зобов'язання більше не пов'язують ті права та обов'язки, які раніше з нього випливали.

Задоволення за зобов'язаннями є метою, заради якої виникають зобов'язання за договорами або з інших підстав. Звідси випливає, що оскільки ціль так чи інакше досягнута, зобов'язання припиняються. Через це правильно розуміти припинення зобов'язань як зникнення з обороту самого об'єкту (каузи) зобов'язання¹⁴.

Відповідно до ст. 599 ЦК зобов'язання припиняється **виконанням, проведеним належним чином**. Виконання є «ідеальною» підставою для його припинення. Власне кажучи, зобов'язання для того й встановлюються (як договором, так і законом), щоб бути згодом виконаними¹⁵. Слід також зазначити, що припинення зобов'язання спричиняється не будь-яким, а лише належним його виконанням (ст. 526 ЦК).

Виконання зобов'язань розуміють як вчинення кредитором і боржником дій зі здійснення прав та виконання обов'язків, що впливають із зобов'язання. Обумовлені дії (або утримання від здійснення певної дії) становлять предмет зобов'язання. Такого роду дії повинні точно відповідати усім умовам договору або вимогам законодавства, а за їх відсутності — вимогам, що звичайно пред'являються, у

тому числі звичаям комерційного обороту, правилам ділової етики тощо¹⁶.

У судовій практиці нерідко виникають питання щодо припинення зобов'язань у зв'язку з постановленням судом рішення про стягнення боргу за договором. Великого значення правильне вирішення цього питання набуває тоді, коли вирішуються спори щодо відповідальності боржника за порушення грошового зобов'язання.

Так, рішенням Малиновського районного суду м. Одеси від 30 листопада 2009 р. було частково задоволено позов ОСОБИ 3, постановлено стягнути з ОСОБИ 4 на користь позивача за прострочення виконання грошового зобов'язання 18 тис. 649 грн. інфляційних витрат та 3 % річних в сумі 5 тис. 734 грн.

Рішенням Апеляційного суду Одеської області від 4 березня 2010 р. зазначене рішення Малиновського районного суду було скасоване, в задоволенні позову відмовлено.

Верховний Суд України, розглянувши касаційну скаргу ОСОБИ 3, в ухвалі від 2 лютого 2011 р. зазначив таке.

Відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний суд виходив із того, що невиконання рішення суду про повернення боргу відбувалося виключно на підставі судових рішень, які були обов'язковими для виконання. Апеляційний суд також зазначив, що судом першої інстанції помилково застосована до спірних правовідносин ст. 625 ЦК, оскільки правовідносини виникли не з приводу порушення грошового зобов'язання, а з примусового виконання судового рішення.

Однак з такими висновками погодитись не можна, оскільки згідно зі ст. 599 ЦК зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином.

Відповідно до ст. 625 ЦК боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

¹⁶ Див.: Гражданское право России. Обязательственное право : курс лекций / Отв. ред. О. Н. Садилов. — М., 2004. — С. 23.

¹³ Див.: Гражданское право: Учебник. Знач. пр. — С. 458.

¹⁴ Див.: Синайский В. И. Русское гражданское право. — Вып. 2. Обязательственное, семейное и наследственное право. — К., 1915. — С. 220.

¹⁵ Див.: Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях / За ред. Харитонової Є.О., Калітенко О.М. — Х., 2002. — С. 271; Гражданское право: Учебник. В 2-х т. / Под ред. В.В. Залесского. — М., 2004. — Т. 2. Обязательственное право. — 2004. — С. 27.

Задовольняючи позовні вимоги, суд першої інстанції виходив із того, що саме по собі ухвалення рішення суду про задоволення вимог кредитора не припиняє зобов'язань боржника за невиконання договору і не звільняє його від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання, а також не позбавляє кредитора права на отримання ним сум, передбачених ч. 2 ст. 625 ЦК. Суд також обґрунтовано не взяв до уваги заперечення відповідачки про зупинення виконання рішення на підставі ухвал судів, оскільки встановив, що ОСОБА 4 сама зверталась із заявами про зупинення виконання рішення у зв'язку з його оскарженням та важким матеріальним становищем.

Виходячи з наведеного, суд касаційної інстанції скасував рішення апеляційного суду і залишив в силі рішення суду першої інстанції¹⁷.

До другої підгрупи підстав припинення зобов'язань належать: новація та прощення боргу, які можна розглядати як своєрідне «квазивиконання», «сурогат» виконання.

Сторони своєю домовленістю можуть припинити зобов'язання. В односторонньому зобов'язанні це означає зняття кредитором обов'язку (боргу) з боржника, а в дво-(багато)сторонньому — зняття обов'язків (боргу) з обох сторін

При цьому боржник задовольняє майновий інтерес кредитора (на відміну від прощення боргу) і не бере на себе нового зобов'язання (як це має місце при новації), а також не несе у випадках передання відступного і зарахування відповідальності, яку він міг би понести, якби зобов'язання не було виконане, або виконане неналежним чином.

Однак цю підгрупу маємо доповнити.

У ст. 604 ЦК містяться такі положення:

«1. Зобов'язання припиняється за домовленістю сторін.

2. Зобов'язання припиняється за домовленістю сторін про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими ж сторонами (новація)».

Тобто «проста» (без новації) домовленість сторін також може бути підставою припинення зобов'язання.

Сторони своєю домовленістю можуть припинити зобов'язання. В односторонньому зобов'язанні це означає зняття кредитором обов'язку (боргу) з боржника, а в

дво-(багато)сторонньому — зняття обов'язків (боргу) з обох сторін.

Домовленість сторін про припинення зобов'язання варто відрізнити від угод про уступку права вимоги, переведення боргу й інших угод про заміну однієї (двох, всіх) сторони в зобов'язанні

Мотиви, що спонукають до здійснення подібних дій, бувають різні: моральні, юридичні, економічні. Зокрема, припинення дво-(багато)стороннього зобов'язання угодою сторін відбувається звичайно тому, що з'ясується його господарська недоцільність для обох контрагентів. Але для дійсності досягнутої сторонами домовленості мотиви значення не мають. Важливо лише, щоб характер зобов'язання допускав таке його припинення¹⁸.

Домовленість може мати місце, коли сторони не приступили до виконання зобов'язання або виконали його частково.

Домовленість сторін про припинення зобов'язання варто відрізнити від угод про уступку права вимоги, переведення боргу й інших угод про заміну однієї (двох, всіх) сторони в зобов'язанні.

Деякі автори ототожнюють припинення зобов'язання за домовленістю сторін та припинення зобов'язання за домовленістю сторін про заміну первісного зобов'язання новим (новацією)¹⁹.

Такий висновок абсолютно не відповідає логіці побудови ст. 604 ЦК, в якій йдеться про різнопорядковість цих підстав, причому новація є лише окремим випадком домовленості, незважаючи на те, що інші варіанти у статті не наводяться. Законодавець у цьому моменті, як не дивно, відходить від своєї звичної непослідовності і в ГК вже зовсім чітко закріплює: «господарське зобов'язання може бути припинено за згодою сторін, зокрема, угодою про заміну одного зобов'язання іншим між тими самими сторонами...» (ч. 1 ст. 204 ГК).

Радянська доктрина, а слідом за нею і деякі сучасні автори, серед підстав припинення зобов'язань угодою сторін виділяють новацію, відступне, прощення боргу²⁰.

¹⁸ Див.: Иоффе О.С. Знач. пр. — С. 193.

¹⁹ Див.: Брагинский М.И., Витрянский В.В. Комментарий к части первой Гражданского Кодекса Российской Федерации для предпринимателей. — М., 1995. — С. 68.

²⁰ Див.: Боднар Т.В. Способы припинения зобов'язання // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. Вип. 45: Правознавство. — Чернівці: ЧДУ, 1999. — С. 75; Гражданское право. Ч. 1 / Под ред. А.Г. Калпина, А.И. Масляева. — М., 2000. — С. 530; Господарський кодекс України: Коментар / За заг. ред. Н.О. Санахметової. — Х., 2004. — С. 424.

¹⁷ Див.: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1367468>

Справді, лише з цих трьох підстав зобов'язання припиняється за обов'язкової наявності домовленості сторін. Але вони є такими видами домовленості, які внаслідок своєї значущості набули самостійного значення. Так, при переданні відступного угода взагалі (незважаючи на те, що є необхідною умовою) не вважається визначальною рисою, що відбилося на порядку розташування відповідних норм (до того ж, зобов'язання припиняє не сама домовленість, а сурогат виконання, який не обов'язково збігається з нею в часі). Можемо припустити, що відсутність чіткого та вичерпного переліку випадків припинення зобов'язання за домовленістю сторін пояснюється тим фактом, що при подібній домовленості має діяти принцип договірної свободи.

За умови досягнення згоди не лише з питання про припинення зобов'язання, але й щодо досягнення еквівалентності у відносинах між сторонами, матиме місце новація

Деякі автори вважають, що домовленість сторін про припинення зобов'язання — це, передусім, домовленість про розірвання договору²¹. Треба відзначити, що таке формулювання має вигляд незавершеного.

На нашу думку, слід додати, що коли подібна домовленість не передбачає наділення сторін певними новими зобов'язаннями (тобто припинення зобов'язання є єдиним предметом угоди), такий порядок припинення зобов'язання підпадає під ознаки такої підстави, як прощення боргу.

За умови ж досягнення згоди не лише з питання про припинення зобов'язання, але й щодо досягнення еквівалентності у відносинах між сторонами, матиме місце новація.

У будь-якому разі угода про розірвання договору укладається з дотриманням форми й порядку, встановлених для укладення договорів. Згідно з п. 48 Інструкції про порядок здійснення

²¹ Див.: Притыка Д.Н., Карабань В.Я., Ротань В.Г. Договорное право: общая часть. Комментарий к гражданскому законодательству Украины. — Киев-Севастополь, 2002. — С. 736.

нотаріальних дій нотаріусами України (затверджена наказом Міністерства юстиції України від 3 березня 2004 р. № 20/5; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 березня 2004 р. за № 283/8882; далі — Інструкція) нотаріально посвідчені договори можуть бути розірвані договором сторін, що підлягає нотаріальному посвідченню. Договір про відчуження майна, що підлягає державній реєстрації, а також договір про зміну або розірвання такого договору, якщо договір, що змінюється (розривається), був зареєстрований у відповідному органі, повинні бути подані для державної реєстрації за місцем обліку цього майна, про що нотаріус зазначає у посвідчувальному надписі та роз'яснює сторонам (п. 49 Інструкції).

Ця Інструкція деталізує ст. 654 ЦК: зміна або розірвання договору вчиняється в такій самій формі, що й договір, який змінюється або розривається, якщо інше не встановлено договором або законом чи не впливає із звичаїв ділового обороту²².

Слід враховувати, що новація характеризується подвійною правовою природою, адже вона є одночасно підставою для виникнення зобов'язальних правовідносин та підставою їх припинення

Таким чином, другу підгрупу способів припинення зобов'язань за волею сторін становлять: новація, прощення боргу та домовленість сторін, що не підпадає під інші способи припинення зобов'язань за волею сторін.

При цьому слід враховувати, що новація характеризується подвійною правовою природою, адже вона є одночасно підставою для виникнення зобов'язальних правовідносин та підставою їх припинення. Новація породжує нові зобов'язальні правовідносини, отже, виступає правостворюючим юридичним фактом та одночасно правоприпиняючим щодо первісного зобов'язання.

²² Див.: Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубевої. — Вид. п'яте, перероблене та доповнене. — Х., 2009. — С. 205.